

Permės pulkas

Tragikomiškas epizodas, susijęs su Permės pulko pavadinimu, buvo žinomas visame Suomijos fronte. Tarp kitų kariuomenės, kovojančios Karelijos sąsmaukoje, junginių buvo šaulių divizija iš Permės, o prie šios kadrinės divizijos priskirtas 111-asis šaulių pulkas, visas sudarytas iš kolūkiečių, pašauktų iš atsargos. Aš patekau į šį pulką tik todėl, kad iš jo buvo gaunama nepaprastai daug skundų bei prašymų. Mechlis įsakė „iširti“ situaciją pulke, o ten ir tirti nebuvo ką. Tereikėjo pažvelgti į barzdotus permiečius, kad iš karto pastebėtum, jog šie žmonės turi daugybę reikalų, kurie juos šaukte šaukia namo. Vis tai buvo pagyvenę žmonės, suprantama, sprendžiant pagal kariuomenėje įsigalėjusį požiūrį. Pastebės kitų kariuomenės dalinių kareiviai trisdešimt trisdešimt penkerių metų sulaukusius permiečius ir kreipiasi į juos ne kitaip, kaip tik „ei, seniai!“ Kiti daliniai sukomplektuoti iš reguliariai šaukiamo jaunimo, o šitie nežinia kam iš atsargos iškrapštyti ir į frontą išvaryti. Kai kurie iš jų krūvą vaikų kaime paliko. Sunku buvo kolūkiuose valstiečių šeimoms. Be svarbiausio maitintojo likę vaikai badavo.

Štai ir rašė permiečiai gailius prašymus paleisti juos iš kariuomenės. Tie prašymai buvo siunčiami „pagal instanciją“, patekdavo į divizijos štabą ir toliau nepajudėdavo, o štabe juos svarstyti nebuvo kam ir nebuvo kada.

Į 111-ąjį Permės pulką atvažiavau kaip tik tada, kai jį užgriuvo naujas rūpestis – snaiperiai. Jie prasiskverbėdavo į pulko užnugarį ir tiek baimės įvarė, kad dieną užnugaryje nutrūko bet koks judėjimas, neatveždavo pavalgyti, neateidavo paštas. Pulkas buvo išdėstytas ramiam fronto ruože ir ypatingu koviniu aktyvumu

nepasižymėjo. Pulko vadas, pagyvenęs karininkas, buvęs caro kariuomenės paporučikis²¹, neslėpė, kad jam vadovauti patikėtas pulkas menkai pajėgus kovinėms operacijoms. Rodydamas man toluomoje matomą tamsų įklonį, jis pasakojo, kad toliau šio įklonio pulkas negalėjo pulti. Puolė keturis kartus ir vis tiek iki to įkloniuko.

– Kai tik pasiekia jį, taip ir suka atgal. Jokiais įsakymais nesusstabdysi, – skundėsi pulko vadas.

Pasirodo, permiečiai ir čia, į Suomijos frontą, atsinešė savo ypatingą požiūrį į reiškinius. Kai pirmąkart buvo nusiųsti į puolimą, patraukė priekin. Bet kai priartėjo prie įkloniuko, suomiai juos apšaudė iš kulkosvaidžių bei minosvaidžių ir privertė skubiai atsitraukti miško pusėn.

– Tiesą sakant, trauktis nė nevertėjo, bet kaip juos sustabdyti? Bėga toks kareivis, barzdą vėjas prie krūtinės lenkia, iš po veltinių, iš po žirgų kanopų sniegas drabstosi – pamėgink jį sustabdyti!.. Po kiekvieno puolimo siunčiu jaunesnius vadus šautuvų surinkti, – šnekėjo pulko vadas.

Po pirmojo puolimo vyko antras ir trečias. Bet toliau įkloniuko – nė žingsnio. Paskutiniame puolime, kuris įvyko likus trim dienoms iki man atvažiuojant į pulką, suomiai iš permiečių nemenkai pasityčiojo. Pulkas puola, o suomiai – nė krepšt. Pritapnojo permiečiai iki įkloniuko ir ėmė sukti atgal. Vadai pistoletais grasina, o permiečiai nenori eiti priekin. Toliau jiems kelias nepažįstamas. O tuo metu aplinkui pakilo baisus kauksmas ir taip kovotojus pergąsdino, kad jie per dvidešimt penkias minutes grįžo į savo pradines pozicijas.

– Iki įkloniuko puolė tris valandas, o atgal parpūškuoti nė pusvalandžio neprireikė, – su ironija porino pulko vadas. – Be to, dar beviltiškai rėkė, esą, priešas „naują ginklioką“ panaudojo.

Pulko vado pasiūsti žvalgai, atrinkti iš jaunesniųjų vadų, parbogino suomių „naujų ginkliokų“. Tai buvo paprastos rankinės sirenos, kurių rankenas sukant išgaunamas veriamas kauksmas.

²¹ Dabar atitinka leitenanto laipsnį (*vert. past.*).

Dešimčia tokių sirenų atmušė Permės pulko puolimą. Reikia manyti, kad dėl to suomiai nemenkai pasismagino.

Ir štai pulką pamėgo priešo snaiperiai. Šiuo atveju taip pat nieko ypatinga nebuvo – visame fronte snaiperiai prasiskverbdavo į mūsų užnugarį ir kėlė nerimą. Bet sujauktoje permiečių vaizduotėje tie snaiperiai atrodė kažkokie nepaprasti, turintys beveik nežmogiškų savybių.

Mane pribloškė tik pulko ūkiškas požiūris į stovyklos įrengimą. Apkasai buvo sutvirtinti rąstais, žeminės – su dviem įėjimais, o viduje gana patogūs gultai, užkloti storu šakelių sluoksniu ir brezento skiautėmis. Visur stovėjo palapinės, žeminės, riogsojo rietuvėlės tvarkingai supjaustytų ir suskaldytų malkų. Atokiau, miško gilumoje, permiečiai net pirtelę duobėje įsirengė.

Trumpai sakant, visai būtų galima kentėti, jei ne į pulko užnugarį įsimetę suomių snaiperiai, kurie nuodijo permiečių gyvenimą. Pirmiausia jie sušaudė visas virtuves, neliko kur ne tik sriubos išsivirti, bet ir arbatai vandens užsikaisti. Pulko aplinkoje pasidarė pavojinga judėti. Būdavo, prasiskalbs sniegu kareivis autus, ant medžio šakos įšaldyti pakabins, o paskui negali pasiimti. Kai tik kyštelės nosį artyn autų, snaiperis ima kulkas į medį sagstyti. Snaiperių medžiotojų komanda po mišką klaidžiojo, bet nieko aptikti neįstengė. Snaiperiai bedūmiu paraku šaudė ir tarp medžių šakų slapstėsi. Apsivilkę baltais chalatais, buvo nepastebimi.

Snaiperių prigąsdinti permiečiai sakytum nepastebėjo, jog tie nors ir šaudė, o žuvusiųjų nėra, tik keletas lengvai sužeistųjų. Paprastai snaiperis, pastebėjęs kažką užnugario kelyje, imdavo kulkas sagstyti einančiajam po kojomis ir šiam tekdavo dideliu greičiu ieškoti priedangos. Taigi kartais koks kovotojas ir sužeidžiamas, bet taip nutikdavo nedažnai, vadinasi, tokie nuostoliai turėjo būti laikomi nedideliais, nes gretimiems pulkams snaiperiai pridarydavo gerokai didesnių bėdų. Bet permiečių pulke imta šnekėti, kad štai, girdi, ištisą pusę pulko snaiperiai jau iššaudė.

Pirmąją mano buvimo pulke dieną įvyko kai, kas tikrai nekasdieniška. Ankstų rytą, dar prieš auštant, trejetas barzdotųjų

Suomių snaiperis pozicijoje.

permiečių patraukė į miške iškastą pirtį. Jie tikėjosi pasišutinti ir, kol prašvis, spės grįžti. Prikaitino pirtį. Nusivilkti reikėjo lauke, o tada nuogiems į duobę lįsti ir ten kaušeliu karštą vandenį ant savęs lietus. Apsirengti – vėl į lauką išlįsk, ir, reikia pasakyti, šaltyje vilktis tekdavo žaibiškai.

Neapskaičiavo kareiviai laiko, ir, kai baigė pertis, jau buvo gana šviesu. Mėgino lįsti lauk, bet kur tau! Kai tik kuris galvą iš duobės kyštels, kulka šalimais sniegą fontanu iššauna. Nutykojo, vadinasi, snaiperis pirties mėgėjus. Laikė juos duobėje dvi valandas. Kareiviai stūgavo laukinių balsais, bet pirtelė toli miške buvo išrausta, ir balsai pulko stovyklos nepasiekdavo. O tuo metu baigėsi visos malkos ir duobė pradėjo vėsti. Šaltis tiesiog svilinant, ir kareiviams, regis, teks likti pirtyje, kuri jiems taps kapu. Tada metė burtus, kuriam išlįsti ir mėginti prisikviesti pagalbą. Tas, kuriam dėl draugų teko rizikuoti gyvybe, išsoko iš duobės, bet tuo metu palei jo kojas kulkos ėmė cvaksėti. Čia jau neapsivilkti rūpėjo – ir spruko karys nuogutėlis pulko stovyklos pusėn. Bėgo, o snaiperis jam po kojomis kulkas vis barstė, ir kiekviena kulka nuogaliui naują porciją žvalumo pridėdavo.

Staugdamas it laukinis nuogas barzdočius lėkė per pulko stovyklą ir visu greičiu niro į žeminę mirtinai pergąsdindamas jos gyventojus. Bėgantįjį matė šimtai kareivių, ir tai jiems atrodė kaip visiems artėjančios nelaimės ženklas. Puolė vyrai bėgti į užnugarį, o tie, kurie nieko nematė, pastebėję bėgančiuosius, leidosi jiems įkandin. Prasidėjo panika. Barzdoti vyrai šuoliavo raiti, paglemžę kulkosvaidininkų kuopai priklausančius žirgus. Metę visą savo turtą, negailestingai žirgus per šonus pliekė virėjai.

Kai visa tai vyko, aš buvau štabo žeminėje. Išgirdome riksmus ir daugybės kojų trepsėjimą. Pulko vadas puolė laukan, o paskui jį išbėgome ir mes. Pamatėme visai naują vaizdą. Prieš pusvalandį, kaiėjau į štabo žeminę, aplinkui žmonių nebuvo. Jie slėpėsi nuo šalčio ir snaiperių, kurie galėjo tūnoti netoliese. O dabar mačiau minias bėgančiųjų. Visi brukosi į užnugarį. Manęs vos neparbloškė barzdotas permietis išverstomis akimis, lyg būtų koks beprotis.

– Visus mat, aliai vieno, galabija-a! – paleido jis gerklę.

Pulko vadas ir kuopų vadai mėgino sustabdyti bėgančiuosius, bet žmones apėmė panika, ir jie, išgirdę vadų šauksmus, skuodė tik dar sparčiau.

Apie penkis kilometrus bėgome paskui pulką ir pagaliau užklupome jį didelėje miško laukymėje. Kareiviai stovėjo susigrūdę, o aplink juos išsidėstė automatais ginkluoti NKVD būrio kariai. Prieš vieną dieną aš šio būrio, kuris, kaip man buvo sakyta, priklausė korpuso vadovybės rezervui, dislokavimo vietoje nakvojau. Dabar paaiškėjo, kam čia to būrio reikėjo.

Pulkas buvo nuginkluotas. Šautuvai, suversti į krūvą, riogso nuošalyje. NKVD būrio vadas, matyt, iš tikrųjų manė, jog pulkas ėmė maištauti, ir jo įsakymu į susigrūdusią minią buvo nukreipti kulkosvaidžiai.

Atskubėjo išsigandę divizijos viršininkai. Išgirdę pulko vado raportą, pralinksėjo. Ne maištas, o panika. Tai viršininkams buvo jau ne taip baisu, nes, ištikus tikram maištui, – ir jiems tai geruoju nesibaigtų.

Divizijos komisarai surengė mitingą.

– Kaipgi jūs, draugai, kai tėvynė pavojuje, galėjote pasitraukti iš kovos posto?! – šaukė jis nuo kelmo.

O kareiviai tuo metu jam atsakydami rėkė:

– Pusę mūsų pulko, regis, išgalabijo!

– Mes vis kariaujam, kariaujam, o kiti užnugaryje tūno!

Kažkoks barzdotas kareivis užsiropštė ant kelmelio ir sudūdavo bosu divizijos komisaro pusėn:

– Kaipgi, drauge, Rasieja – štai kokia didelė, o kariauja vieni permiečiai!

Permiškiams ir iš tikrųjų atrodė, kad visas karas susikoncentravo jų pulko ruože, o kad tas ruožas izoliuotas, tai iš kur buvo žinoti, jog ne vien Permės krašto vyrai kariauja?

Pulkas buvo grąžintas į poziciją ir šį nutikimą pasistengta pamiršti, bet nuo to meto visame fronte buvo galima išgirsti juokais tikinant, esą, kariauja vieni permiečiai.

Kol vyko visas šis epizodas, du partyje likę kareiviai mirtinai sušalo.

Bet snaiperis buvo sugautas tą pačią dieną. Divizijos komisarai jam sučiupti įsakė pasiųsti keletą būrių, ir vakarop vis dėlto aptiktas. Buvo įsitaisęs medyje ir išsidavė neatsargiu judesiu, dėl kurio iš medžio pabiro sausas sniegas. Pasidavė nesipriešindamas ir buvo atvestas į Permės pulką.

Tai buvo aštuoniolikmetis jaunuolis. Vyborge liko jo motina ir sesuo. Ketino tapti dantų gydytoju, o kai prasidėjo karas, pasiprašė į snaiperius ir po trijų savaičių rengimo pasiųstas į Raudonosios armijos užnugarį. Pamačiau jį stovintį palei lauko virtuvę ir godžiai valgantį pašildytus mėsos konservus. Jaunas veidas ryškiai išsišovusiais skruostikauliais apžėlęs rusvais plaukais. Jis atrodė toks paprastas, kad daugelį kareivių glumino vien mintis, kad šis berniokas kėlė baimę visam pulkui. Belaisvis tikino, jog šio pulko užnugaryje kito snaiperio nėra, o viską darė jis vienas. Jaunuolis gana gerai kalbėjo rusiškai, bent jau geriau negu permiečiai. Kabindamas iš dėžutės konservuotą mėsą, draugiškai žvalgėsi, ir jo akyse švytėjo smalsumas.

– Na, nejaugi štai šitas bamblys?..

Įkandin to šūksnio nuskambėjo įvairiausių kitų, o „bamblys“, aiškiai patenkintas, valgė konservus ir mandagiai kalbėjo arčiausiai esantiems kariams:

– Jūs žinote, ponai, aš dvi savaites nieko karšta nevalgiau.

– Žiūrėk tik, ponais mus vadina! – regis, labai nustebęs riktelėjo aukštas apyliesis kareivis.

– Kodėl gi ne, jis visai gali mus ponais vadinti, nes yra juk iš kapitalistinės apsuptyties. Jis šiems ponams, galima sakyti, dvi savaites po uodega dergė, kad ponams ir akyse pažaliavo. Kontra nelaimingas.

Taip liejo nuoskaudą tas kareivis, kuriam rytą teko nuogam nuo pirties parbėgti. Bet tuoj pasigirdo keletas balsų:

– Tu jo neliesk!

– Jis taigi kareivis, ir jam į viską – nusišnypt... Kur pasiunčia, ten mat ir eina.

Kai snaiperis baigė valgyti konservus ir nusišluostė purvinus pirštus į savo baltą maskuojamąją uniformą, jo pusėn tįstelėjo keletas kareivių rankų su tabako kapšeliais. Tai jau ypatingos pagarbos ženklas, nes tabakas tuo metu buvo labiausiai deficitinė prekė.

Snaiperis neigiamai papurtė galvą, leisdamas suprasti, kad nerūko.

Po savaitės pamačiau mūsų laikraščiuose to jaunojo snaiperio nuotrauką. Buvo pranešta, kad jis kreipėsi į suomius ir ragino nusstoti priešintis. Aš nepatikėjau, kad šis jaunuolis savuosius išdavė. Prisiminiau, kaip jis atšovė priėjusiam politiniam vadovui, pasakiusiam:

– Mūsų šalis priešakinė, socialistinė. Mes augame, o tu prieš mus kovoji.

– Na, ir aukite sau kur tik norite, o mus palikite ramybėje, – atsakė tada jaunuolis, ir jo akyse įžvelgiau šaltą ryžtą.

Ne, toks negalėjo būti lengvai palaužtas. Tuo buvau įsitikinęs.

Sergejaus Stogovo gyvenimas ir mirtis

Karas ir su juo susiję nepritekliai, nelaimės, nuovargis bukina žmonių jausmus, daro juos abejingus viskam pasaulyje, net sava gyvybė neatrodo tokia jau reikšminga.

Sergejus Stogovas, 92-ojo pionierių bataliono kareivis, kaip galėjo atrodyti, menkai vertino savo gyvybę, todėl išgarsėjo drąsa. Priešo apšaudomas, vilkdamas paskui save rogutes su sprogmenimis, jis prasiskverbė prie suomių IUT ir būtų jį susprogdinęs, jei ne sava artilerija, tuo metu pradėjusi šaudyti į suomių pozicijas ir sužeidusi drąsųjį pionierių-sprogdintoją. Naktį paršliaužė atgal į savo pozicijas. Po savaitės, praleistos ligoninėje, grįžo į rikiuotę. Ant jo krūtinės puikavosi Raudonosios vėliavos ordinas.

Nors Sergejus Stogovas buvo daugiau ar mažiau abejingas savo paties gyvybei, bet dėl tėvų, žmonos ir vaikų, kurie liko Voronežo srities Krivoje Koleni kaime, gyvybių jis jautė kankinamą nerimą. Iš kaimo ateidavo kareivį didžiai gluminančių laiškų. Jų siuntėjai, neturėdami vokų, siuntė juos sulankstytus trikampių ir apvyniotus laikraštiniu popieriumi. Kiekvienas toks laiškas vertė Stogovą eiti pas kuopos vadą ir prašyti leisti aplankyti šeimos.

Bet visi kovotojo prašymai suduždavo susidūrę su kuopos politinio vadovo nepalankiamu užsispyrimu.

Tai buvo jaunas komunistas, raudonosios profesūros instituto studentas. Sovietų Sąjungos ir Suomijos karo pradžioje jis įsiprašė į žemutinį politinį darbą kariuomenėje, taigi priklausė jau tuo metu retai komunistų entuziastų veislei. Jaunasis politinis vadovas divizijoje garsėjo kaip pavyzdinis darbuotojas, nenuilstamai „auklėjo“ kovotojus, todėl šie jautė jam priešiškus ir neapykantą. Tiesą